

ПОЛЯНСЬКИЙ ЄВГЕН ЮРІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального права, доктор юридичних наук*

ДЕЩО ПРО ФЕНОМЕН КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА США ТА КРИЗОВІ ЯВИЩА В НЬОМУ

Витоки фундаментальних соціальних проблем в американському суспільстві слід шукати ще на етапі формування нації – у рабовласницькому способі виробництва. Навіть після громадянської війни в США, коли рабство було повністю скасовано на всій території країни, соціальних проблем не поменшало, адже колишні раби мали боротися за своє фізичне виживання в умовах капіталізму – важко працюючи за гроші, яких ледве вистачало на життя.

Можна було б сказати, що то були помилки нецивілізованих часів, втім американська влада знову помиляється вже в минулому столітті, проводячи так звану політику сегрегації, яка полягала у відділенні чорношкірих американців від білих. Відділення перш за все фізичне, йшлося про дотримання сумнозвісної «соціальної дистанції» в усіх сферах життя суспільства. Гаслом сегрегації була фраза «рівні, але відокремлені». Так представники держави намагалися «вписати» внутрішню політику в межі, окреслені конституцією США. Все це призводило до розростання по всій країні так званих гетто: місць компактного проживання соціально незабезпечених верств населення, в переважній більшості – темношкірого, в меншому ступені – представників інших етносів. Територія таких гетто є «паралельною реальністю» США, і вона не має нічого спільного з реальністю «офіційної» частини американського суспільства.

Закономірним результатом маргіналізації значної частки суспільства стала доволі специфічна кримінальна політика в США. Усім відома суворість американських законів, а саме кримінально-правових санкцій. Так американське кримінальне право історично ґрунтується на традиціях англійського загального права. Звідси й суворість американського кримінального права, але це лише першопричина. Друга ж причина – маргіналізація значної частини суспільства, що призвело до суттєвого зростання рівня злочинності (особливо насильницької) в другій половині минулого століття. Протидіяти таким проявам було вирішено завдяки посиленню караності певних видів злочинної поведінки, що призвело до певних результатів, проте не зовсім конструктивних.

Фактично можна виокремити такі фундаментальні проблеми, які йому притаманні: 1) несправедливість кримінальних покарань та їхня невідповідність тяжкості вчинюваних злочинів; 2) розрізненість системи кримінального права та відсутність вектору її розвитку; 3) відсутність чітко визначених цілей кримінального покарання та хибні уяви

про його ефективність; 4) політичний популізм та маніпуляції суспільною думкою під час політичних перегонів.

Показовим є відношення пересічних американців до смертної кари. З цього приводу проводилося і періодично проводяться чимало опитувань, і їхні результати свідчать про переважно позитивне відношення респондентів до цього виду покарання. Незважаючи на давні і постійно триваючі дискусії, оскільки застосування смертної кари ніколи не обмежувалося виключними обставинами і особливою небезпечністю вчиненого злочину: страта часто призначалася американськими судами і там, де вона була недоречною. Такий стан справ в значному ступені зумовлений недоброчесністю політичних діячів, передвиборчими гаслами яких традиційно є боротьба зі злочинністю, а смертна кара вважається одним з інструментів такої боротьби.

Також суворість кримінально-правових санкцій надто часто не відповідає тяжкості вчинуваних злочинів фактично перетворюючи кримінальне покарання на помсту злочинцю. На несправедливу помсту, яка завдає у відповідь значно більшої шкоди. В цьому проявляється давня теоретична суперечка серед представників американської кримінальної юриспруденції відносно цілеспрямованості кримінальних покарань. З цього приводу в літературі існує дві позиції: ретрибутивна та утилітарна. Ретрибутивізм відповідає концепту так званих «абсолютних теорій покарання» в близькій нашому розумінню філософії кримінального права. Утилітарний підхід в американському кримінальному праві відстоює цілеспрямованість кримінального покарання.

Також є ще один фактор, який знаходиться вже поза правовим полем – диспропорція в призначенні кримінальних покарань. Давня проблема американської судової системи, з якою держава намагалася бороти усілякими способами, але повністю вирішити проблему так і не змогла. Нескладно зрозуміти, що представники певних етнічних груп отримують покарання суворіші, у порівнянні з підсудними європейської раси. Так і виникає в американському суспільстві «зачароване коло», коли суддя засуджує афроамериканця за усією можливою суворістю закону, роблячи свій невеличкий внесок в загальне погіршення ситуації, додаючи до неї ще одного безнадійного в'язня, ще декілька зламаних людських дол, в цілому ще більше посилюючи соціальну нерівність, яка в підсумку призводить до ескалації соціального конфлікту.

Події останнього часу, які мали місце в США, не були стихійною відповіддю суспільства на вбивство чорношкірого чоловіка білим поліцейським. А підстав для бунту було чимало, соціальні проблеми накопичувалися десятиріччями, та не отримували належної реакції з боку держави. Причини злочинності в США є цілковито зрозумілими, хоча не ясно чи розуміють їх самі американці. Для більшості з них, особливо для політиків, афроамериканці, латиноамериканці та представники інших меншин залишаються потенційно небезпечними елементами, з якими необхідно боротися, переважно, засобами кримінально-правової репресії. В той час як соціально не захищені групи не отримують

з боку держави належної підтримки. Вони не мають доступу до вищої освіти, тому не в змозі розраховувати на підвищення свого соціального статусу. Вони не мають доступу до кваліфікованої медичної допомоги, адже не мають медичної страховки, проте мають проблеми зі здоров'ям, адже вживають найдешевші та шкідливі продукти, також мають проблеми з влаштуванням на роботу з огляду на високу конкуренцію на ринку праці. Звісно, це проблеми не лише національних меншин, це проблеми значної частини американського суспільства.

Отже, намагання вирішити соціальні проблеми кримінально-правовими заходами є хибними та вкрай небезпечними появами внутрішньої політики. Натомість єдиним правильним шляхом розвитку американського суспільства є його соціально-економічне об'єднання. Звісно є проблема: щоб бідні стали заможнішими багаті мають стати біднішими. Чи можливо це в історично капіталістичній країні?

Ключові слова: кримінальне право США, кримінально-правова політика США, диспропорція в застосуванні кримінально-правових санкцій, дискримінація, неможливість подолання злочинності лише за допомогою кримінально-правових засобів.

Key words: criminal law of the United States, criminal law policy of the United States, disproportion in the application of criminal legal sanctions, discrimination, inability to overcome crime only by means of criminal law.

ВАСИЛЕНКО ЮЛІЯ ВАСИЛІВНА

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ

В березні 2022 року Кримінальний кодекс України [1] було доповнено статтею 111-1, що встановила кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність. Одночасно було внесено зміни до статті 55 Кримінального кодексу України, якими за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 111-1 КК України було встановлено строк призначення покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основного або додаткового покарання – п'ятнадцять років, а також передбачено можливість застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за вчинення їхніми уповноваженими особами колабораційної діяльності [2]. Необхідність запровадження кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, з точки зору законотворців, зумовлена тим, що ряд громадян України та юридичних осіб сприя-